

Spinoza

De Robert Duran

Introducció

El següent treball consisteix en mostrar diferents comparatives entre el pensament d'Espinoza i el dels següents autors: Descartes, Kant, Schopenhauer, Nietzsche i Einstein. Certament el treball es podria allargar de forma indefinida, en raó resulta crucial acotar les comparatives tant com sigui possible a certs aspectes molt ben definits. En aquest sentit, les comparatives entre Spinoza i els autors esmentats es centraran en la fonamentació de la metafísica; tot el demés quedarà apartat.

La intenció principal consisteix, doncs, en reflexionar sobre el desenvolupament de la metafísica moderna i fins a quin punt Spinoza encara té quelcom per dir-nos.

Descartes versus Spinoza

Descartes és el pare de la metafísica moderna, i el mateix Spinoza se'n sap deutor. El francès, recordem, articula la seva metafísica en base aquell famós raonament nihilista que a grans traces ens ve a dir: si em poso a dubtar de tot, a destrossar-ho tot, a considerar-ho tot banal, fals i incert, tanmateix d'aquestes cendres apareix quelcom indubtable i ferm, a saber, que precisament puc dubtar! I és així com el francès se'n adona que per més que ho posi tot en dubte precisament hi ha dubte i pensament "*Yo soy, existo, esto es cierto; pero ¿Cuanto tiempo? Todo el tiempo que dure mi pensar.*"

Mitjançant una reducció a l'absurd Descartes acaba per negar el nihilisme més absolut il·lustrant-nos una veritat que considerarà irrefutable i fonamental "*¿Estaré, pues, persuadido también de que yo no soy? Ni mucho menos; si he pensado alguna cosa, es sin duda porque yo era. Pero hay cierto burlador muy poderoso y astuto que dedica su industria toda a engañarme siempre. No cabe, pues, duda alguna de que yo soy, puesto que me engaña y, por mucho que me engañe, nunca conseguiré hacer que yo no sea nada, mientras yo esté pensando que soy algo. [...] Yo soy, yo existo*"

Cal remarcar amb especial atenció que segons el raonament cartesià l'existència no es redueix a ser dubte o pensament, sinó que '**jo existeixo**' o bé, '**jo dubto**': **Jo penso!** Hi ha **algo** que existeix! L'Existència no és nominal sinó una propietat: la virtut **d'algo!** Precisament emprant aquest mateix tipus de raonament Spinoza dirà que l'existència es la propietat per excel·lència de l'essència de la substància [Prop. VII de la Part I] "*A la naturaleza de una sustancia le pertenece el existir*". Cal destacar, ara que ho comento, com el jueu distingeix l'existència de la substància dels seus atributs, així com l'extensió o el pensament per exemple [Def. IV Part I] "*Por atributo entiendo aquello que el entendimiento percibe*

de una sustancia como constitutivo de la esencia de la misma". Per tant, tot atribut ha de tenir per 'virtut' l'existència. En fi, en Spinoza s'observa el mateix tipus de raonament que en Descartes: hi ha quelcom que té essència i per tant, té existència; tant una com l'altra són **propietat** de la substància!

Però aquest raonament anterior, nucli de la modernitat, no acaba pas aquí, sinó que va més enllà i diu: tot allò que existeix ha de tenir una causa prèvia; en el cas de Descartes, el **Jo** passa a ser **la causa** del pensament "*Yo soy una cosa que piensa*".

La idea principal que enceta Descartes en l'edat moderna sembla ser, doncs, que les nostres vivències requereixen d'un substrat, un fonament ontològic... quelcom existent que en sigui la causa i per tant les faci possibles. Vet aquí la **substància**, la qual en Descartes és causa ja dels pensaments (en el cas de la *res cogitans*), dels cossos (en el cas de la *res extensa*) i de les pròpies substàncies (en el cas de la *res infinita*). Parlar d'Existència, a seques, sembla ser que manqui de sentit per l'home modern; sempre hi ha d'haver **quelcom** que existeixi a priori, i que faci possible l'existència de tot el demés!

Llegint a Descartes ens preguntem: si totes les nostres vivències son causades per una **substància** que actua com a substrat, quina és llavors la causa de l'existència de la **substància**? No ens porta a l'absurd aquest argument? Bé, Descartes afirma que el nostre esperit en última instància és causat per Déu o **Substància infinita**, la qual resulta ser **incondicionada** (*no té cap causa exterior*) i per tant, s'ha de concebre per sí mateixa. Tanmateix aquesta proposta obrirà un intens debat durant l'edat moderna (*veure prefaci Part V per llegir la crítica de Spinoza al respecte*). Potser és Hobbes qui primer acusa al francès d'haver trencat el continu ontològic al proposar més d'una substància. En conseqüència l'anglès presenta un model metafísic amb una de única, però completament material... Inclús el pensament passa a ser un efecte d'aquesta substància material! Spinoza, en qualsevol cas, perfecciona la tesis *monista* de Hobbes començant per definir amb precisió els termes filosòfics moderns, com el mateix de **substància** "*Por sustancia entiendo aquello que es en sí y se concibe en sí, esto es, aquello cuyo concepto, para formarse, no precisa el concepto de otra cosa.*" Llavors, en la proposició XIV de la Part I demostra, segons els seus axiomes val a dir, que de substrat ontològic només n'hi pot haver un, **Deus sive Natura**, el qual ha de ser **causa sui** "*la seva essència ha d'implicar la seva existència*". I amb aquesta tesis metafísica en mà el jueu tracta i considera la '**facies totus universis**' com a **Natura Naturada**: com l'efecte d'allò que *existeix de per sí*, a saber: l'essència de Déu o la **Natura Naturans**.

Per aquesta raó **l'esperit** en Spinoza, lluny de ser una substància pròpia com en Descartes, passa a ser un atribut de la substància divina; fet que implica que pensament i esperit equivalguin entre sí: *ambdós són constitutius de l'essència de la substància divina*. Això permetrà, més endavant, poder dir que l'enteniment humà (el raciocini i la intuïció) pot concebre les coses des de l'eternitat, ja que l'enteniment humà forma part del diví "*nuestra alma, en cuanto percibe verdaderamente las cosas, es una parte parte del entendimiento infinito de Dios; y, por tanto, es tan necesario que sean verdaderas*

las ideas claras y distintas del alma como que lo sean las de Dios". En canvi, atès que Descartes considera l'**esperit** com una *substància pròpia* i el **pensament** com un *efecte* d'aquesta, s'ha d'empescar la discutida tesis que si bé hi han idees causades exclusivament per l'esperit humà n'hi han d'haver d'altres que siguin causades o almenys provinguin de la substància infinita (Déu), a saber, les idees innates; o d'altres que provinguin de la matèria: les idees empíriques. Aquesta '*triada*' epistemològica fruit de la discontinuïtat ontològica de la seva metafísica li reportà un munt de crítiques al francès, especialment des d'Anglaterra. Crítiques que, sovint, enfosquien més que no pas aclarien el problema.

Cal destacar a Spinoza per ser uns dels primers pensador moderns en provar de fer una metafísica tant demostrativa com ho poden ser les proposicions geomètriques. Aquest punt, com ja veurem més endavant, resulta ser capital i destacat; la demostració geomètrica no es veu tiranitzada per la 'grollera' corroboració empírica, sinó que rau subjecte, només, a la coherència segons els principis.

La demostració busca una coherència en totes les proposicions establertes. I, què és la coherència? Una opinió o proposició és coherent quan prové exclusivament d'uns principis o axiomes establerts. Una proposició és incoherent quan mostra salts o buits, es a dir, quan no prové íntegrament d'uns principis establerts i reconeguts, sinó que ha d'introduir elements arbitraris i aliens als permesos pels axiomes.

La gran diferència entre la metafísica de Spinoza i la cartesiana destaca perquè la del jueu no busca els principis i axiomes, sinó que directament ja parteix d'una sèrie d'axiomes considerats irrefutables: pilars inamovibles de tota l'estructura metafísica a desenvolupar! En aquest sentit, la seva feina metafísica consisteix, exclusivament, en ser coherent amb aquests axiomes. Per suposat, un dels aspectes a qüestionar-nos serà inquirir per què Spinoza adopta uns axiomes i no d'altres? En què es basa? D'on els treu? Un retret fàcil serà apuntar-li a Spinoza que aquests axiomes lluny de ser vertaders en sí són, més aviat, els seus axiomes. Però aquest punt ja s'anirà comentant.

En general, quan estudiem els principis i axiomes de Spinoza ens adonem que tots ells estan pensats de tal manera que garanteixin tres premisses fonamentals, a saber: primer de tot han de garantir **allò existent de per sí** com a causa de tot el que vivim (la substància), llavors els principis lògics de identitat i contradicció i finalment, la **continuïtat ontològica**: no hi poden haver-hi salts de cap tipus! Certament aquests principis atorguen una potència al pensament de Spinoza impactant.

Totes les proposicions de la Part I estaran demostrades si provenen i garanteixen plenament els axiomes de la Part I. Però, és més, direm que les proposicions són demostratives si aquestes, tot i provenir dels axiomes esmentats, ens *ensenyen* més coses que aquests per sí mateixos. Per exemple: Spinoza ens diu "*Dios obra por las solas leyes de su naturaleza, y no forzado por nadie*" [Prop. XVII Part I]; aquesta proposició respecta l'exigència dels axiomes de la Part I i a l'hora, ens ensenya més coses que aquests per sí mateixos!

Sembla ser, doncs, que Spinoza adopta com a axiomes de les seves demostracions metafísiques una sèrie de **nocions** que considerava irrefutables, objectives (evidents per tothom) i necessàries. En aquest sentit, només se'l pot atacar per dues vies: o refutant algun d'aquests axiomes o bé, advertint que alguna de les seves proposicions no és necessàriament coherent.

Així doncs, la Metafísica de Spinoza no pot ser refutada ni defensada a través de l'empirisme; roman en un pla superior! Aquesta és la seva força... car durant segles molts ho han considerat una debilitat.

Spinoza versus Kant

Kant pretén elaborar un mètode que pugui aclarir-nos la viabilitat d'estudiar la metafísica com una ciència natural més. Aquest és el mètode transcendent. I per desenvolupar-lo parteix, precisament, de la ja comentada crítica a Descartes per la seva discontinuïtat ontològica entre matèria i esperit. Kant l'acusa d'haver donat lloc al realisme transcendent, el qual hauria estès l'idealisme i el nihilisme (tot surt de la imaginació o del No-res) “*El idealista transcendent es, pues, un realista empírico. Concede a la materia, en cuanto a fenómeno, una realidad que no hay que deducir, sino que es inmediatamente percibida. El realismo transcendent, en cambio, al considerar los objetos de los sentidos externos como algo distinto de los sentidos mismos y los simples fenómenos como identidades independientes, que se hallan fuera de nosotros, se encuentran necesariamente en apuros y se ve obligado a ceder terreno al idealismo.*” (Kant; CRP) Paradoxalment, però, Kant fou la base a què s'agafaren els idealistes alemanys, com Fichte i companyia. I és que, filosòficament parlant, a Kant li sortí tot al revés; considerant, és clar, que la fama i el renom no entren dins dels objectius capitals d'un filòsof.

Però, com ja he comentat, Spinoza havia solventat amb gran tranquil·litat aquest problema quan exigí l'existència d'una única substància d'infinits atributs (*veure proposició XI Part I*). Inclús, val a dir, que la solució de Spinoza sembla, al menys a primera vista, molt més raonable que la de Kant, el qual per comptes de solucionar aquesta cabdal qüestió encara ho complica tot més introduint una nova ciència *difícil* de prendre en serio: la ciència transcendent. El jueu no demana tant.

Si Descartes i Spinoza es recolzaven en la idea que hi ha una certesa irrefutable i ferma, a saber, **allò existent de per sí** (la substància) causa de les nostres vivències, Kant segueix aquesta tendència... Però a més, afirma que aquest fonament ontològic no és la substància, sinó el món transcendent. En aquest sentit, sorgeix el dubte de fins a quin punt només es tracta d'un simple canvi de termes o bé, hi ha en realitat un abisme entre ambdues concepcions. Encara que sí em sembla evident el següent: mentre en Spinoza la substància és única i infinita el món transcendent kantià, en canvi, està constituït per la **consciència transcendent** i la **Cosa en sí** que l'afecta. I aquest mecanisme d'afecció transcendent complica molt les coses, dóna peu a moltes arbitrarietats i tanmateix, què ens aclareix?

Sigui com sigui, la ‘gran’ contribució de Kant rau en considerar la causa d’allò que vivim no com una única substància divina a l’estil de Spinoza, sinó com un *món* transcendental format per una *consciència* incognoscible que es veu afectada per les *Coses en sí*. I després d’inventar-se això l’alemany considerarà que l’estudi d’aquest món transcendental ja no forma part de la metafísica pròpiament, sinó de la ciència transcendental. En conseqüència, la metafísica es reduirà, explica Kant, en estudiar si les *idees pures* es poden donar mai en el món fenomènic i per tant, si podem *conèixer* a Déu, al Món o al Jo.

És a través d’aquesta ciència transcendental que Kant arriba a aquella famosa conclusió que ha portat a forces mal entesos: la Metafísica no pot ser mai cap ciència, es a dir, cap forma de coneixement, ja que marxa fora dels límits de les nostres *facultats empíriques transcendentals*. En conseqüència, l’alemany ens exigeix estimar la metafísica com una *creença racional* “*Tuve, pues, que suprimir el saber para dejar sitio a la fe, y el dogmatismo de la metafísica, es decir, el prejuicio que se puede avanzar en ella sin una crítica de la razón pura, constituye la verdadera fuente de toda incredulidad, siempre muy dogmática, que se opone a la moralidad.*”

Deixant de banda que Kant obra les porta al positivisme contemporani, el qual acabarà derivant en el nihilisme post-modern (el relativisme) i la creença que la filosofia ha mort en la mesura que la ‘metafísica’ roman fora dels límits del nostre coneixement mentre cau en l’àmbit de les creences particulars, cal comparar les diferències epistemològiques entre Kant i Spinoza, per aclarir, així, un dels problemes fonamentals de la filosofia moderna: podem conèixer com és el Cosmos?

A grans traces Kant ens ve a dir que per conèixer l’Univers primer hauríem de poder captar-lo intuïtivament, és a dir, hauríem de poder captar tots els objectes ideals que es poden donar en la nostra sensibilitat transcendental, per llavors sintetitzar-ne les intuïcions pertinents a través de la imaginació i gràcies els conceptes propis de l’enteniment. Només llavors gaudiríem d’una ‘imatge’ integral del Cosmos i en aquest sentit, el coneixeríem de forma objectiva i completa. No obstant, aclareix l’alemany, encara que la raó ens ho exigeixi contínuament ja que gaudim dels conceptes necessaris per dur a terme tant titànica empresa, ens resulta impossible formar-nos un coneixement definitiu al respecte; la *Cosa en sí* ens manté en la més obscura i absoluta ignorància! I aquí la conclusió de Spinoza resulta ser completament equivalent a la de Kant, car la raó des d’una òptica molt, però molt diferent.

El coneixement, per Spinoza, es divideix en tres graus o tipus: 1º opinió o coneixement imaginatiu (*coses singulars representades pels sentits de forma confusa, voluble i mutilada o bé, conjectures que ens fem al representar certes coses*); 2º coneixement racional (*nocions comunes e idees adequades de les propietats de les coses*); 3º ciència intuïtiva (“*Este conocimiento procede desde la idea adecuada de la esencia formal de ciertos atributos de Dios hasta el conocimiento adecuado de la esencia de las cosas*”) [Veure Prop XL Part V]. Observem que amb el primer tipus no anem enlloc, no hi ha ciència possible: totes les coses singulars ens confonen; conjecturem més que coneixem! La ciència comença

amb el 2º tipus, gràcies el qual podem començar a conèixer, no les coses pròpiament, sinó les seves **propietats comunes**. Per exemple, podem saber que l'extensió és comuna a tots els cossos. En conseqüència, a través del coneixement racional podem arribar a adquirir idees adequades i en aquest sentit, eternes. Eternes? Idees no volubles ni dubtoses ni variables i per tant, que no estan sotmeses a duració “*Es propio de la naturaleza de la razón percibir las cosas bajo cierta especie de eternidad* [Corolario II Prop. XLIV Part 2].

No obstant, amb el coneixement racional no en fem prou, ni molt menys “*Aquello que es común a todas las cosas, y que está igualmente en la parte y en el todo, no constituye la esencia de ninguna cosa singular* [Prop XXXVII Part II]”. És necessari conèixer l'essència de les coses: el què són les coses per sí mateixes! I aquest tipus de coneixement recau en la intuïció, gràcies a la qual coneixem necessàriament **l'essència infinita i eterna de Déu!** Com? Per la Prop XLVI, en tota idea adequada hi és implícita el coneixement de **l'essència infinita i eterna de Déu**. De fet, en l'Ètica veiem clarament com el coneixement intuïtiu de **l'essència de Déu** es dona per fet de bones a primeres (*És la definició VI de la Part I*). Però és que aquest és bàsic: tot el sistema filosòfic de Spinoza s'aguanta sobre ell!

En Spinoza el que no podem intuir completament és allò que Kant i Descartes anomenaven el Món i que Spinoza anomena “l'expressió eterna, infinita i adequada de Déu”, és a dir, la **Natura Naturada!**

Amb la ciència intuïtiva, doncs, coneixem les coses singulars per sí mateixes, és a dir, en acte. I aquest és sempre un coneixement adequat! Què vol dir això? Les coneixem des de la perspectiva de l'eternitat: totes les coses són en Déu i es conceben en Déu! Així doncs, gràcies al coneixement intuïtiu sé que puc conèixer un munt de coses singulars en acte de forma adequada y per tant, puc marxar de la confusió, la mescla i l'error... lluny d'allò que cau sota la voràgine de la duració i la volubilitat al contemplar les coses singulars des d'una perspectiva modal!

Sembla ser, doncs, que per Spinoza la intuïció és una forma de solidificar, abstrure i congelar les nostres vivències, tractant-ho com a singularitats quietes, aïllades i brillants (*ja que són en Déu no tenen duració* [Veure Escolí Prop XLV Part II]). Considero que la famosa frase “*contemplar el món sub especie aeternitatis*” s'ha d'entendre com un *desplegament conceptual* d'infinites coses en acte, mostrant-les *com són en sí*, i per tant sense atènyer a cap ordre, millor dit, sense encadenaments, sense finalitat, sense mescla... Totes disposades en un mateix pla etern i infinit, seguint només la pròpia disposició expressada per Déu i per tant, sense direccions *espai-temporals* que les ordenin i diferenciïn; mostrant una imatge global etèria, inamovible, sense abismes, idèntica en totes direccions... Allò que per la nostra imaginació forma part del passat, el present o el futur vist des de la perspectiva de l'eternitat és actual, etern, en sí! Arribats aquí cal advertir: qualsevol cadena de causes anteriors que puguem imaginar-nos sobre una cosa singular li afecta tant poc a la seva existència com li pot afectar la suposada cadena de efectes posteriors; per les coses que **són** el passat no és pas més necessari que el futur! Al cap

d'avall, tant el passat com el present com el futur són un i el mateix: eternitat; mentre que tot encadenament causal entre modes, en la mesura que implica un ordre, una temporalitat i una teleologia, és fruit de la imaginació i la conjectura... implica contingència! Mentrestant, la única causa vertadera és la *Natura Naturans* [Veure Prop. XXIX Part I]

Déu ni do... quina forma d'eternitzar cada instant i tractar-lo com una entitat pròpia i autònoma! Quina forma de serenitat e indiferència espiritual que ens predica Spinoza! Realment podem anar tant enlaire? Serà realment aquesta immortalitat glacial i estàtica l'autèntica felicitat? O, en canvi, estem davant d'una forma refinada y espiritual de fugir de tot, d'aïllar-nos de tot... de negar-ho? En veritat, a quin *món* ens porta la recerca de l'essència de les coses, d'allò que són en elles mateixes? Vet aquí la qüestió.

En qualsevol cas, en Spinoza la *Natura* no és irracional, i encara que es negui la causalitat i l'ordre modal no per això deixa de ser vista com un *mecanisme* que pot ser comprès, com ja he comentat, a través de la racionalitat i la intuïció. Precisament la intuïció representa la pròpia ciència; per això en faré cinc cèntims més, atès que jo ho entenc diferent que alguns intèrprets, com Vidal Peña.

Amb no tanta diferència amb Kant si ho reflexionem bé, gràcies el coneixement intuïtiu spinozià "*coneixem les coses singulars com a modes pels quals els atributs de Déu s'expressen de certa y determinada manera*", i no pas com a efectes d'altres modes; amb la intuïció captem l'essència de les coses... la seva raó de ser! I no pas el seu possible ordre en relació amb les demés coses. D'aquí que Spinoza ens posi l'exemple de la regla de tres: intuïtivament captem la raó de ser de la proporció que segueix aquesta regla (que 1 a 2 és el mateix que 3 a 6) i per tant, captem la seva disposició interna, pròpia, essencial; no requerim de cap argument o principi extern al propi problema per tal de comprendre'l! La intuïció (*veu les coses en sí mateixes i de forma aïllada*) ens garanteix l'autonomia de la raó, mentre la imaginació (*veu les coses a través d'altres coses i de forma mesclada*) explica l'ordre de les coses singulars a través de causes i finalitats externes.

Fer ciència, doncs, és intuir: conèixer l'essència de les coses, per exemple, la essència de Déu. És a dir, la ciència parteix de principis intuïtius, que han de ser racionals ja que ens han d'ensenyar necessàriament com són les coses per sí mateixes... ja que són en Déu i es conceben en Déu [veure Prop. XLVII Part II i Escolí]. I d'aquí en *podem deduir moltíssimes coses que coneixerem de forma adequada*, tal y com *demonstra* ell mateix escrivint l'Ètica: a partir d'uns pocs principis és capaç d'intuir moltes proposicions que passaran a ser, de nou, principis per noves proposicions més singulars i potents. Vet aquí l'arbre del coneixement!

Mirat des d'aquesta òptica apreciem com Spinoza, com ja féu Kant, també nega en gran mesura la possibilitat de fer metafísica de forma científica i intuïtiva; si entenem la metafísica en termes kantians! Pel jueu, la potència infinita de Déu implica, necessàriament, una manifestació d'infinites coses singulars en acte; un nombre que ens sobrepassa descaradament. Perquè encara que "*Cuanto más*

entendemos las cosas singulares tanto más entendemos a Dios”[Prop. XXIV Part V], tanmateix la nostra potència és limitada: sempre restem infinitament lluny de poder comprendre intuïtivament tota l’expressió divina i per tant, conèixer-la com a **facies totus universis**! No obstant això, cal destacar com Spinoza atribueix la nostra ignorància a la humana impotència per abraçar intuïtivament la totalitat de l’expressió divina; però davant d’aquesta fatalitat i limitació humana, finestra de l’angoixa i el dolor existencial, ens pregona que només el coneixement ens pot salvar; la via de la felicitat rau precisament en el coneixement... Encara que mai puguem arribar a la felicitat plena! Kant, en canvi, transforma aquesta impossibilitat en un dilema transcendent, per després negar la força de la ciència i fer-nos combregar amb la fe -*La via de la felicitat i el coneixent del món resideix, només, en la fe racional*- Ens promet l’alemany. D’aquí la intransigent crítica de Nietzsche a Kant, i el respecte vers Spinoza.

Aquí els tenim: tant Spinoza com Kant neguen la possibilitat de poder **contemplar i gaudir** de totes les infinites vivències possibles; l’home no es pot divinitzar! I cada un ens aporta la seva justificació: un diu que és la nostra impotència, l’altre diu que les característiques del món transcendent ho impedeixen. I segurament la qüestió no té res a veure ni amb una cosa ni amb l’altre!

Tanmateix, tant l’alemany com el jueu creien fermament en la possibilitat de trobar principis bàsics racionals gràcies als quals entendre l’essència d’allò que vivim i per tant, poder aspirar, en aquest sentit, a certa visió global de la vida. Així ens ho esmenta Kant: “*El entendimiento es, pues, incapaz, a partir de conceptos, de suministrar conceptos sintéticos, que son los que yo denomino principios en sentido propio. No obstante, podemos llamar principios, en sentido comparativo, a todas las proposiciones universales. Hay un antiguo deseo que quizás llegue –quien sabe cuando- a realizarse. Consiste en buscar, en vez de la infinita variedad de las leyes civiles, sus principios, ya que es en éstos donde se puede hallarse el secreto de la llamada simplificación de la legislación*” [CRP. B358]. I això pressuposava la racionalitat del món: la vida és racional perquè a través d’uns pocs principis racionals me’n puc fer certa visió global! Però aquesta mentalitat moderna ens ha obert una sèrie de dilemes metafísics complexos, com ara: com descobrir aquests principis? Com elaborar una visió global? Com validar-la? Allò que vivim és realment racional? I si no ho és, d’on prové la racionalitat que els nostres principis són capaços de manifestar a través de múltiples demostracions? I, podem deixar mai de dubtar?

Nietzsche versus Spinoza.

Nietzsche es sent hereu de Spinoza “*Estoy asombrado, realmente maravillado. -Tengo un predecesor ¡y qué uno! Casi no conocía nada de Spinoza: el que yo lo buscara precisamente ahora fue un acto del instinto. No sólo que su tendencia general es igual a la mía -de convertir el conocimiento en el mas poderoso de los impulsos- me identifico con cinco puntos principales de su doctrina: éste, el más inaudito y más solitario de los pensadores es el más cercano a mí precisamente en esas cosas: niega el*

libre albedrío, las finalidades, el orden cósmico/ético, lo no egoísta, lo malo [...] mi soledad es ahora al menos una soledad a dúo.” (30 de juny de 1881). I com a bon hereu el supera. En quin sentit? Primer en destaca les debilitats i els punts febles: “*Estos proscritos de la sociedad, estos hombres perseguidos durante mucho tiempo, hostigados de manera perversa, -También los eremitas a la fuerza, los Spinoza o los Giordano Bruno- acaban siempre convirtiéndose, aunque sea bajo la mascarada más espiritual, y tal vez sin que ellos mismos lo sepan, en refinados rencorosos y envenenadores(¡exhúmase alguna vez el fundamento de la ética o la teología de Spinoza!). El martirio del filósofo, <<su holocausto por la verdad>> saca a luz por fuerza la parte de agitador y de comediante que se halla escondida dentro de él.*” [...] “*Y no digamos aquel hocus-pocu [fórmula-mágica] de forma matemática con el que Spinoza puso como una coraza de bronce a su filosofía y la enmascaró con el fin de intimidar así de antemano el valor del atacante que osase lanzar una mirada sobre esa invencible virgen palas Atenea: -¡Cuánta timidez y vulnerabilidad propias delata esa mascarada de un enfermo eremítico!*” (Fragments de Més enllà de Bé i Mal).

Nietzsche es desmarca amb intransigència del cristianisme que manifesta descaradament el pensament de Spinoza, és a dir, de tot allò fanàtic que amaga el text rere axiomes y demostracions. És clar, que aquí s’ha d’entendre el terme cristianisme radicalment en grec: qualsevol idiosincràsia que presenti una salvació, en aquest cas de l’individu. I és evident que Spinoza presenta la seva doctrina com un messianisme, mentre presenta al savi com l’heroi que salva a l’home de la seva fatalitat, no amb la Creu certament, sinó amb la Raó –La raó ens aparta de l’animalitat i la brutalitat amb la seva pròpia llum tornant-nos eterns i ingràvits-. Nietzsche considera, per tant, que el fanatisme és fruit de la debilitat, la inferioritat... fruit d’un dolor intestí que ens impel·leix agafar-nos a quelcom absolutament irrefutable, ferm, cert, segur: a un clau roent! El malalt busca un remei com sigui! I cal recordar que Nietzsche no tractà la malaltia des d’una òptica moral sinó fisiològica; no interpretéssim pas la seva crítica a la babalà. Ja he comentat que la única forma de criticar seriosament a Spinoza és atacant els seus principis: donar raons per invalidar-los. Bé, doncs, això és el que es dedica a fer Nietzsche; mostro a continuació alguns dels molts fragments a on posa en fred els conceptes bàsics que han articulats el pensament modern, i per tant el de Spinoza: “**Fragments de Més enllà de Bé i Mal**” [Cap 11 Part I] “*Para cultivar la fisiología con buena conciencia hay que sostener que los órganos de los sentidos no son fenómenos en el sentido de la filosofía idealista: ¡en cuanto a tales no podrían ser, en efecto, causas! Por tanto, hay que aceptar el sensualismo, al menos como hipótesis regulativa, por no decir como principio heurístico. -¿Cómo?, ¿y otros llegan a decir que el mundo exterior es obra de nuestros sentidos y órganos? ¡Pero entonces nuestro cuerpo, puesto que es un fragmento de ese mundo exterior, sería obra de nuestros órganos! ¡Pero entonces nuestros órganos mismos serían –obra de nuestros órganos! Esta es, a mi parecer, una reductio ad absurdum radical: suponiendo que el concepto causa sui sea algo radicalmente absurdo.*”

*¿En consecuencia el mundo externo no es obra de nuestros órganos?” [Cap 17 Part 1º] “En lo que respecta a la superstición de los lógicos: no me cansaré de subrayar una y otra vez un hecho pequeño y exiguo, que esos supersticiosos confiesan a disgusto, - a saber, que un pensamiento viene cuando él quiere, y no cuando yo quiero; de modo que es un **falseamiento** de la realidad efectiva decir: el sujeto ‘yo’ es la condición del predicado ‘pienso’. Ello piensa: pero que ese ‘ello’ sea precisamente aquel antiguo y famoso ‘yo’, eso es, hablando de modo suave, nada más que una hipótesis, una aseveración, y, sobre todo, no es una ‘certeza inmediata’. En definitiva, decir ‘ello piensa’ es ya decir demasiado: ya ese ‘ello’ contiene una **interpretación** del proceso y no forma parte del mismo. Se razona aquí según la rutina gramatical que dice ‘pensar es una actividad, de toda actividad forma parte alguien que actúe, en consecuencia...-. Más o menos de acuerdo con idéntico esquema buscaba el viejo atomismo, además de la ‘fuerza’ que actúa, aquel pedacito de materia en que la fuerza reside, desde la que actúa, el átomo; cabezas más rigurosas acabaron aprendiendo a pasarse sin ese ‘residuo terrestre’, y acaso algún día se habituara la gente, también los lógicos, a pasarse sin aquel pequeño ‘ello’ (a que ha quedado reducido, al volatilizarse el honesto y viejo yo) [Cap 21 Part 1º] “La causa sui es la mejor autocontradicción imaginada hasta ahora, una especie de estupro y monstruosidad lógicos: pero el desenfrenado orgullo del hombre le ha llevado a enredarse de manera profunda y horrible justo en este sinsentido. La aspiración a la “libre voluntad”, entendida en aquel sentido metafísico y superlativo que, por desgracia, continua dominando en la cabeza de los semiinstruidos, la aspiración a cargar uno mismo con la responsabilidad total y última de sus acciones, y a descargar de ella a Dios, al mundo, a los antepasados, al azar, a la sociedad, equivale, en efecto, nada menos que a ser precisamente aquella causa sui y a sacarse a sí mismo de la ciénaga de la nada y salir a la existencia a base de tirarse de los cabellos, con una temeridad mayor aún que la de Munchhausen. [...] Nosotros somos los únicos que hemos inventado las causas, la sucesión, la reciprocidad, la relatividad, la coacción, el número, la ley, la libertad, el motivo, la finalidad; y siempre que ha este mundo de signos lo introducimos ficticiamente y lo entremezclamos, como si fuera un <<en sí>>, en las cosas, continuamos actuando de igual manera que hemos actuado siempre, a saber, de manera mitológica.” **Fragments del Crepuscle dels Ídols** “Otra cosa peculiar a los filósofos no es menos peligrosa: consiste en confundir las cosas últimas con las primeras. Ponen al principio lo que viene al final, desgraciadamente, pues no debería venir nunca; los conceptos más elevados, es decir, los conceptos más generales y más vacíos, la última embriaguez de la realidad que se evapora, eso es lo que ponen al principio y lo convierten en principio. Vemos ahí de nuevo la expresión de su manera de venerar; lo más alto no puede venir de lo más bajo, ni por lo general puede venir. La conclusión que se desprende es que todo lo que es de primer orden debe ser causa sui. Cualquier otro origen es considerado como una objeción, como algo que hace dudar del valor de la cosa. Todos los valores superiores son de primer orden, todos los conceptos superiores, el*

ser, lo absoluto, el bien, la verdad, la perfección, todo eso no puede venir a ser, es necesario que sea causa sui. Tampoco puede ser eso desigual entre sí ni hallarse en contradicción consigo mismo. Así es como llegan a su concepto de Dios. La cosa última, la más tenue, la más vacía, ocupa el primer lugar como causa en sí, como ens realissimum”

Nietzsche és el primer pensador que critica d'arrel tota la dogmàtica i l'idealisme que arrossega la cultura occidental des que Plató establí la idea de Bé com a fonament incondicionat del món sensible, es a dir, com a causa de les nostres vivències. I és precisament en Més enllà de Bé i Mal on analitza gran part dels errors humans, massa humans, de la metafísica; començant per senyalar l'absurditat del concepte de *causa sui* i per tant, l'arbitrarietat de buscar un fonament etern que faci possible l'existència de les nostres vivències, ja sigui aquest substrat una substància infinita, un món transcendental o el que ens pugui passar pel cap i ens vingui de gust imaginar. En aquest sentit Nietzsche nega la possibilitat de poder demostrar la suposada racionalitat del món físic o sensible, i que tots els *mecànics* li han atribuït gratuïtament durant mil·lennis. Nietzsche proposa desenvolupar una metafísica sensualista. I arrel d'això presenta la visió de l'Etern Retorn.

Sembla ser que la idea de l'Etern Retorn se li '*revela*' a Nietzsche poc després de la lectura de Spinoza. Ara mateix no em veuria en cor de detallar de quina manera li va afectar aquella lectura. Tampoc m'interessa especialment, la veritat. Però hi ha un punt que usa Nietzsche per concebre aquesta idea metafísica superior i que el considero summament afí al pensament de Spinoza. En el capítol "*De la visión y el Enigma*" de Zarathustra, on ens presentarà per primer cop la visió de l'Etern retorn, escriu "*Y he aquí que por fin, a fuerza de escuchar, su propia lengua se soltó y el hielo de su corazón se rompió: - entonces comenzó a hablar así: A vosotros los audaces buscadores e indagadores, y a quienquiera que alguna vez se haya lanzado con astutas velas a mares terribles,-a vosotros los ebrios de enigmas, que gozáis con la luz del crepúsculo, cuyas almas son atraídas con flautas a todos los abismos laberínticos: - pues no queréis, con mano cobarde, seguir a tientas un hilo y que, allí donde podéis **adivinar**, odiáis el **deducir**,-a vosotros solos os cuento el enigma que **he visto**, - la visión del más solitario.*"

Vaja... els grans enigmes són aquells que s'endevinen; què significa això? Què és l'endevinació? No ens trobem davant del que Spinoza anomenava intuïció? No consisteix en un veure clar i decididament dins la confusió? Certament la idea de l'etern retorn és una visió global de la vida. Com sorgeix? Com es fonamenta? D'on prové? -S'endivina!- Exclama Nietzsche... I qui no l'endivini què?! Al pou potser?!

Considero que la idea de l'Etern Retorn se li revela a Nietzsche per intuïció: a partir d'una sèrie de principis valorats com a certs (*l'artificialitat de la raó, de la moral i del coneixement; el sensualisme metafísic; l'absurditat del causa sui i la no existència de substrats que possibilitin precisament l'existència del món sensible; etc*) cospa la idea de l'etern retorn; idea demostrada amb aquests principis seus. I perquè ho considero així? Per què en un fragment pòstum Nietzsche ens 'passa' una demostració

de l'etern retorn quan escriu “*El principi de conservació de l'energia exigeix l'etern retorn*”. Precisament això és el que fa Spinoza al llarg de la seva ètica: presentar propostes i demostrar-les a través de principis. No obstant, com que Nietzsche no sol presentar-nos les demostracions de les seves propostes molts el consideren un il·lògic, un anti raó, un anti lleis i principis, un pensador que prima el sensesentit, el nihilisme i l'anarquia intel·lectual (això ho comenta, em sembla recordar, Vattimo... i d'altres ‘cantamañanes’ post-moderns). Però això no és gens cert “*Tengo razón de sobras, y quien ríe último ríe mejor*”[CI] Nietzsche és, parlant malament, un cabró: no t'explica d'on treu el que pensa –Vol que et busquis la vida! No tothom té dret a certs pensaments! L'autor del Zarathustra no vol fer passar per la menjadora ni una sola dels seves reflexions –*El pensament ha de ser una victòria*- Dicta.

Parlant ràpid, doncs, Nietzsche considera el **principi de conservació de l'energia** un principi heurístic. Certament, però, per la majoria de científics s'equivoca amb la demostració, o al menys s'extravia (*aquest tema el tocà Nehamas*). Comenten que primer s'hauria de demostrar si l'Univers és un sistema obert o tancat, i llavors apunten que no té en compte l'entropia, la qual evitaria que l'Univers es comportés precisament com una ‘màquina perfecte’, fent-lo *degenerar* de forma indefinida. Per aquest motiu, actualment, els científics prefereixen professar una visió del Cosmos irreversible, la qual, a més, **sembla** poder corroborar-se empíricament en la mesura que no podem trobar cap procés perfectament tancat i perfecte en la natura. Però, que lluny que estem de poder validar-ho ho refutar-ho *factuament!*

Ens trobem que, en realitat, discutir sobre aquests dilemes metafísics marxa absolutament del camp de l'empirisme: com podem saber si l'univers és un sistema tancat o obert, o si vist des de l'eternitat es realment reversible o irreversible? -Com ho podem comprovar? Com ho podem validar?- Es neguitegen secretament tots els cosmòlegs actuals, tant ferventment empírics ells. Llavors apel·len a Kant: d'allò que no puc tocar amb les mans haig d'apel·lar a la fe... o a lo més probable! I què és lo més probable per ells? –Allò que m'és més quotidià- Confessen, i d'aquí generalitzen: si tot el que visc es irreversible i fugaç, ergo, la vida també ho ha de ser! Però aquesta decisió científica només demostra una cosa: la manca de potència intel·lectual d'aquests homes. De fet, aquí observem, crec, un dels lligams més forts entre Nietzsche i Spinoza: ambdós es posicionen molt per sobre de l'empirisme (***i les seves intrínseques generalitzacions inductives***); no en va el consideren característic de les ments inferiors... del poble: “*Acaso sean cinco o seis las cabezas en las cuales va abriéndose paso ahora la idea de que también la física no es más que una interpretación y un arreglo del mundo (¡según nosotros!, dicho sea de paso), y no una aclaración del mundo: pero en la medida en que la física se apoya sobre la fe en los sentidos se la considera como algo más, y durante largo tiempo todavía tendrá que ser considerada como algo más, a saber, como aclaración. Tiene a su favor los ojos y los dedos, tiene a su favor la apariencia visible y palpable: esto ejerce un influjo fascinante, persuasivo, convincente, sobre una época cuyo gusto básico es plebeyo. ¿Qué es claro, qué está <<aclarado>>? Sólo aquello que se deja ver y tocar, -Hasta este*

punto hay que llevar cualquier problema. A la inversa: justo en su oposición a la evidencia de los sentidos residía el encanto del modo platónico de pensar, que era un modo aristocrático de pensar, -acaso entre hombres que disfrutaban incluso de sentidos más fuertes y más exigentes que los que poseen nuestros contemporáneos, pero que sabían encontrar un triunfo más alto en permanecer dueños de esos sentidos: y esto, por medio de pálidas, frías, grises redes conceptuales que ellos lanzaban sobre el multicolor torbellino de los sentidos –la plebe de los sentidos como decía Platón-“.

Crec bo advertir les grans diferències entre Nietzsche i Spinoza, així com també el seu lligam intrínsec. I si Nietzsche és superior a Spinoza és perquè els seus principis són, filosòficament parlant, més fermes que els del jueu. En realitat encara no he llegit cap refutació o crítica **seriosa** al pensament de Nietzsche, entenent que arguments com -No m'agrada el que diu Nietzsche- o bé, com el que comentà Thomas Mann –El món que ens vol fer viure Nietzsche ens resulta insuportable- no són crítiques filosòficament serioses, sinó un tirar pilotes fora... per covardia. Tanmateix significa això que els principis de Nietzsche siguin irrefutables? Són Veritats en sí? Nietzsche reconeix que, al cap d'avall, es tracta dels seus principis i que en última instància anomenem veritat a allò que som incapaços de refutar. Sí, la veritat i la mentida son valorades com la manifestació de la potència intel·lectual d'un pensador.

Einstein versus Spinoza

Einstein, considerat popularment com el paradigma del savi, no deixà de ser res més que un 'home de ciència'... un mecànic. Tanmateix es trobà en una situació de crisi científica que el portà a penetrar el món de la filosofia intentant replantejar-se els fonaments teòrics de la física “*A menudo se ha dicho, y no sin justificación por cierto, que el hombre de ciencia es un filósofo de mala calidad. ¿Por qué el físico no deja pues que el filósofo se entregue a la tarea de filosofar? Esto bien puede ser lo correcto en momentos en que el físico cree tener a su disposición un sistema rígido de conceptos y leyes fundamentales, tan bien establecidos que ninguna duda puede trastocarlos. Pero puede no serlo en un momento en que las bases mismas de la física se han vuelto tan problemáticas como hoy.[...] En su búsqueda de un nuevo fundamento, el físico se verá obligado a poner bien claro hasta qué punto están justificados y constituyen verdaderas necesidades los conceptos que utiliza.*” (1936)

El dèficit de bons filòsofs ha estat reemplaçat per una colla de científics i especialistes mecànics. Einstein es un exemple, però en podria posar d'altres com Hawking, per dir-ne algun de famós. Inclús val a dir que algunes de les propostes *filosòfiques* més aclamades del s.XX surten de les reflexions d'aquests mecànics o físics, però refetes i condimentades amb una semiòtica filosòfica; un exemple clar d'això és Wittgenstein en les seves “Investigacions Filosòfiques”, la tesis de la qual no es res més que una exposició filosòfica de la postura de l'escola de Copenhague, que ve resumida per la famosa frase de Heisenberg <<calla i calcula>> .

Einstein descriu aquesta nova situació, en la què el físic passa a ocupar la càtedra del filòsof, amb les següents paraules: *“Cada teórico verdadero es una especie de metafísico domesticado, por mucho que él mismo fantasee acerca de su positivismo. El metafísico cree que lo lógicamente simple es también lo real. El metafísico domesticado cree que no todo lo que es lógicamente simple es realidad empírica, sino que la totalidad de la experiencia empírica puede ser comprendida sobre la base de un sistema conceptual, construido sobre el apoyo de premisas de gran simplicidad. El escéptico dirá que eso es fe en el milagro. Admitámoslo así, pero se trata de un credo con el que, con el desarrollo de la ciencia, ha resultado de manera asombrosa.”*

De quina forma els ‘homes de ciència’ prenen el relleu als filòsofs? Deixant de banda que la filosofia moderna arrossega greus problemes i grans ingenuïtats que desgraciadament li han passat factura, és cert que l’èxit de les ciències naturals ha deixat a la filosofia en un segon pla, inclús en un tercer. En pocs segles s’ha estès ràpidament pels àmbits culturals d’occident la sensació que el poder de la ciència no només resulta ser immens, sinó que també pot arribar a solucionar els grans problemes metafísics plantejats pels filòsofs i les religions. La pròpia ciència mecànica s’imposa com una nova religió: el que diu va a missa. Però com s’ha guanyat aquesta autoritat i credibilitat, és a dir, aquest orgull i autoconfiança? La gent té motius més que de sobres per creure que la ciència, a diferència de la religió per exemple, fa realment miracles: Converteix allò considerat durant mil·lennis com a impossible amb possible i quotidià! Llavors, com no extreure’n d’aquesta constància la idea que la ciència també serà capaç de fer possible allò que durant segles molts han considerat com a impossible? *“Dos veces durante la semana pasada me he enfrentado en debates con la pregunta que Tomás de Aquino y otros han usado en un contexto teológico: “¿Por qué hay algo en lugar de nada?” No quiero entrar en si esto justifica la existencia de Dios, en lugar de esto, me gustaría apuntar que la física ha contestado a esta pregunta en su mayor parte, al menos se ha cambiado el marco a “cómo” en lugar de “por qué”* [Fragment extret de l’article presentat pel cosmòleg Lawrence Krauss sobre la Inflació de Guth durant el Big Bang].

Se li deu a Einstein la gran autoconfiança que l’home contemporani ha dipositat en la ciència a l’hora d’intentar crear teories del Tot, és a dir, de fer metafísica; al menys de resoldre cert tipus de metafísica. I és que, tal i com he intentat expressar en aquest treball, la metafísica no es redueix en un problema concret, sinó que em sembla força més complexa i àmplia. Diferents tipus de dilemes com <<quina és la causa, existent de per sí, que possibilita l’existència del món físic?>> o bé, <<podem arribar a conèixer perfectament totes les coses que existeixen per sí mateixes?>> o bé, <<hi hauran uns principis bàsics sobre els quals podrem comprendre de forma global allò que vivim? I quins seran?>> o bé, <<Quin és el comportament global de la naturalesa? Podem estudiar la naturalesa com un sistema propi i de per sí? Com un objecte que ens és donat i el podem estudiar com estudiem qualsevol cosa que tenim entre mans?>> tot i formar part de la ciència metafísica, són força diferents entre si.

Einstein s'agafà clarament a la teologia spinoziana per abordar aquests problemes. Quan ens comenta *“Creo en un Dios que se revela en la armonía de todo lo que existe, no en un Dios que se interesa en el destino y las acciones del hombre”* *“Creo en el Dios de Spinoza, que es idéntico al orden matemático del Universo”* ens ve a dir que totes aquestes preguntes metafísiques comentades a dalt han de tenir una solució molt concreta. Per exemple, és perfectament possible tractar l'univers com un objecte per sí mateix a través de principis universals que expressin la seva essència *“Junto con esta clase de teorías principales, existe un segundo tipo más exclusivo al que llamaré <<teorías de principios>>. En éstas se emplea el método analítico, no el sintético. Los elementos que configuran su base y punto de partida no se constituyen por vía de la hipótesis, sino que se descubren intuitivamente; son características generales de procesos naturales, principios que dan origen a criterios formulados de modo matemático, que los distintos procesos o sus representaciones teóricas tendrán que satisfacer. La termodinámica, por ejemplo, por medios analíticos, a partir de la experiencia universalmente probada que el movimiento perpetuo es imposible, trata de reducir las condiciones necesarias que habrán de satisfacer los distintos hechos. Las ventajas de las teorías de principios son la perfección lógica y la seguridad de los fundamentos. La teoría de la relatividad es de este tipo.”* O bé *“La física constituye un sistema lógico de pensamiento que está en estado de evolución, cuyas bases no pueden destilarse –por así decirlo- de la experiencia mediante un método inductivo, sino que sólo pueden ser obtenidas por libre invención. La justificación (contenido de verdad) del sistema reside en la verificación de sus conclusiones por los sentidos, motivo por el cual la relación de éstos con aquellas sólo puede ser captada en forma intuitiva.”* (Einstein) I d'altra banda, ens resulta impossible conèixer totes les infinites coses singulars que expressa la natura! *“La totalidad de nuestras experiencias sensoriales (uso de conceptos, creación y empleo de relaciones funcionales definidas entre ellos y la coordinación de las experiencias sensoriales con esos conceptos) pueden ser puestas en orden mediante un proceso mental: este hecho en sí tiene una naturaleza que nos llena de reverente temor, porque jamás seremos capaces de comprenderlo por completo. Bien se podría decir que <<el eterno misterio del mundo es su comprensibilidad>>. Uno de los más importantes logros de Emmanuel Kant ha sido postular que el mundo externo carecería de sentido si careciera de comprensibilidad.”*

En d'altres paraules, Einstein reconeix dos tipus de teories científiques: les que a partir de certes experiències es busquen certes relacions entre sí, per després generalitzar (inducció), i llavors, les teories de principis universals que es fonamenten precisament en l'essència de la realitat, considerada en aquest cas com a racional. Les primeres tenen una gran limitació: ens impossibiliten fer una teoria del Tot, encara que ens indiquin que la naturalesa es comprensible al poder descriure-la a través de regularitats. Einstein considera que la teoria quàntica és d'aquest tipus i en aquest sentit, la considera incompleta *“Trato de demostrar, además, por qué en mi opinión la teoría cuántica no parece capaz de aportar una*

fundamentación adecuada de la física: tan pronto como se intenta considerar la descripción teórica cuántica como una descripción completa del sistema o del fenómeno físico individual, surgen contradicciones". I no ens ve a dir el mateix Spinoza? <<Jo puc conèixer l'essència de **Deus sive Natura** a través de principis intuïtius, però no puc conèixer la seva **facies totus universis**, encara que pugui conèixer moltíssimes coses singulars en acte.>> I per Einstein, com que la física quàntica no pot conèixer res en acte (pel principi de indeterminació), és incompleta.

L'altre tipus de teories, fundades sobre principis intuïtius, ens poden donar una idea de l'essència del Cosmos "*La tarea fundamental del físico consiste en llegar hasta esas leyes elementales y universales que permiten reconstruir el cosmos mediante pura deducción. No hay un camino lógico hacia esas leyes: sólo la intuición, fundamentada en una comprensión de la experiencia, puede llevarnos a ellos.*"

Crec evident que, metafísicament parlant, Einstein va agafat de la mà de Spinoza: si Spinoza usa la seva metafísica per desenvolupar una ètica o una mecànica dels afectes, Einstein sembla haver emprat la teologia spinoziana com a base conceptual sobre la qual desenvolupar una mecànica dels cossos; inclús interpreta l'energia com si fos la substància spinoziana! De fet, el plantejament 'relativista' (*l'ordre espai-temporal d'un objecte només pot venir marcada pel sistema de referències adoptat: la simultaneïtat passa a ser una percepció 'subjectiva' i per tant, la idea de causalitat entre diferents fenòmens deixa de ser objectiva*) d'Einstein quadra molt bé amb la proposta spinoziana. Recordem com la T^o General de la relativitat parteix de la idea que els cossos o la llum s'han de tractar com entitats en sí (*tenen principis propis*), que en tot cas adopten unes característiques o altres segons les característiques del teixit espai-temporal que ocupen.

No en va les proves empíriques que indiquen, segons la pròpia teoria de la relativitat, un Univers en expansió li varen afectar molt a Einstein ¡La **facies totus Universis** quedava subjecte a duració! ¡L'Univers s'ha d'expandir sobre alguna cosa! Però en fi, així estan les coses avui per avui.

CONCLUSIÓ

Amb aquest treball de comparativa entre Spinoza i, Descartes, Kant, Nietzsche i Einstein he intentar presentar una visió més completa de la metafísica del jueu a través de la confrontació de la seva tesis amb les altres. A més, he volgut destacar la importància de la disputa pels principis i de la metafísica en general, així com esmentar-ne la seva complexitat i la seva actualitat. I espero, a més, haver deixat clar per quines raons considero que uns autors han de ser considerats superiors a d'altres.